

NEDELJA NA OKUPIRANOM DORĆOLU

Aron je izišao iz kuće i stao pred kapijom. Mala, uska ulica Dorćola bila je sasvim tiha. Po turskoj kaldrmi skakutali su vrapci, čeprkajući za hranom. Na nosačkim kolicima, u suprotnoj kapiji, leno je ležala mačka. Kako su srećne životinje, pomisli Aron.

Buka jednog tenka, ili nekog drugog teškog vozila, prekida ga u mislima. Nedelja je. Danas, posle tri nedelje prisilnog rada, dali su im prvi put slobodan dan. Aron je obukao čisto rublje i odelo. Na nogama nove cipele, kupljene uoči rata. Belo-žuta kombinacija. I pored divnog majskog jutra, Aron ne može da se oslobodi smrada leševa što su ih iskopavali ispod ruševina bombardovanog grada. Presvučen u čisto, mislio je da će ga taj otužni miris napustiti.

Aron pogleda u nebo, koje je virilo kroz usku pukotinu ulice. Bilo je plavo. Da nije rata, danas bi pošli na izlet. Ta ga pomisao natera da pogleda svoju žutu traku na rukavu. Možda nije trebalo da je stavim, pomisli, i zakorači prema uglu.

„Halt!“ „Halt!“ ponovi se uzvik. Aron htede da se vrati i skloni u kapiju iz koje je izišao. Ali u tom času već je video kako mu s druge strane prilazi Nemač. Na glavi je nosio šlem. „Ausweis!“ Aron baci pogled na Nemca, zatim na traku. Nije trebalo da je stavi. Aron uzdahnu i zavuče ruku u džep. Legitimacija, na kojoj je preko sredine bilo štampano veliko slovo „J“, nosila je registraciju prisilnog rada, rejon i radnu grupu.

„Mit!“ reče Nemač i gurnu Arona ispred sebe. Iza ugla je stajao motocikl sa prikolicom. Nemač naredi Aronu da sedne u prikolicu a sam sede za volan. Dok je Nemač pokretao mašinu, motoru je prišao još jedan nemački vojnik i zauzeo mesto iza vozača.

Aron je sada sedeo u prikolici i posmatrao svoje saputnike. Mogli su biti istih godina. Svojim izgledom Aron je od njih odudarao, ne samo stoga što je imao crnu kosu i tamnu put, već i zbog odela koje je odbijalo od urednih nemačkih uniformi. Aron ponovo pogleda u svoju žutu traku; proklinjao je samog sebe što ju je danas stavio. Majka mu je stalno govorila: „Nemoj poći bez trake. Neka te neko prepo-

zna u gradu, pa smo svi unesrećeni. Imaš svoj „Ausvajs“ i ništa ti se ne može dogoditi. Nemci su tačni ljudi. Ako su vam danas dali voljno, onda voljno. Vi mladići samo želite da terate inat.“ Da, pomisli Aron, moja majka veruje u papir. A i ja sam verovao. Nemci imaju svoj plan sa nama i tu ne vredi nikakav „Ausvajs“.

Motor je jurio silnom brzinom duž glavne ulice. Aron se stideo da sa žutom trakom sedi u nemačkom motoru. Saputnik vozačev naže se prema Aronu i upita ga da li ga je strah od brze vožnje. Strah od vožnje? Ne. Arona nije bilo strah od toga. Nemačac se grohotom smejaao, ubeđen da je Aron plašljivi Jevrej. Aron htede uvređeno da mu kaže kako ga je samo strah od pomisli da njegova majka ne dobije srčani napad, kada od komšiluka sazna da su ga Nemci odveli motorom neznano kuda. No, čemu to reći Nemcu? On bi se još više radovao svome podvigu.

Motor je jurio porušenim gradom, i virtuožno izbegavao rupe i razrivene kanale. Munjevitom brzinom su se nizale zgrade, ruševine i ljudi.

Iznenada je Nemačac ukočio motor u centru grada. Nalazili su se pred jednom ogromnom jamom, koju je iskopala bomba od 1.000 kila, koja je pala sa padobranom. Aron nije stigao ni da se pribere a Nemačac ga je već gurnuo prema rupi. Tek sada je Aron primetio da je rupa puna ljudi sa žutim trakama. Kopali su i premetali po blatu, koje je stvorila neka kanalizaciona cev.

Ulicom se osećala nedeljna atmosfera. Nacifrani Nemci i po koja devojka prolazili su pored rupe i zagledali u nju. Razne primedbe su se nizale na račun žutih traka.

Aron kliznu u jamu i pogleda oko sebe. Jama je bila oko 10 metara u prečniku i oko 3 metra duboka, puna blata. U jami je bilo sigurno oko 25 Jevreja. Cipele, pomisli Aron i pogleda ih. Bile su već blatnjave. U tom času on ču kako mu se neko obrati: „Gde su tebe uhvatili?“ Aron se okrenu i vide profesora veronauke u tamnom odelu, valjda nedeljnom, koje je bilo skroz uprljano blatom. Profesor Menda, sa pozlaćenim cvikerom, malog dežmekastog rasta, učini mu se kao čovek koji je pretrpeo saobraćajnu nesreću. „Pred kućom“, reče Aron, „a vas?“ „Dok sam žurio na pijacu.“ Menda je u ruci držao lopatu i maramicu. Aron se seti koliko puta su ga on i njegovi vršnjaci naljutili na času veronauke. Menda je imao cbičaj da stalno premešta svoj cviker i da ga spušta na katedru. Jednom su mu đaci ukrali cviker. A jednom ih je Menda jurio oko katedre. Njima je to tada bilo smešno. Sada je Menda stajao u blatu sa lopatom u ruci i Aronu bi žao zbog svega toga.

„Dajte mi lopatu“, reče Aron i ispruži ruku. Menda ga pogleda i Aron vide da su ruke profesora Mende krvave. On brzo zgrabi lopatu iz Mendine ruke, pljunu u šake i poče kopati.

Dan je promicao i u jamu je stizalo sve više Jevreja, koji su sakupljani po ulicama grada. Bilo je mladih i starih. Među njima i veselih

i žalosnih. Aron je kopao i s vremena na vreme posmatrao ljude oko sebe, ne bi li video neko poznato lice među novopridošlim.

Oko podne je u jami bilo već pedesetak ljudi, koji su se više gurali nego što su radili. Ovako nabijeni u jami, ljudi su se osećali nekako sigurniji i manje usamljeni. Menjač Mandil već je pričao viceve, a bakalin, poznati „čika Rudi“, govorio je o lepim danima kada si sve mogao da kupiš.

Nadzornik je bio „Volksdeutscher“. On je sedeo na ivica jame i pušio. S vremena na vreme bi viknuo: „Ej ti tamo! Brže! Nismo na Jovanovoj pijaci!“ Zatim bi ponovo mirno sedeo i pušio.

Aron se zaneo u radu. Skoro čitavo vreme je Menda sedeo u zaklonu njegovih leđa i tupo gledao preda se. Vreme je odmicalo. Ulicom je bilo sve manje ljudi. Iz jame se isparavalo blato.

„Miko, šta je tvoja žena kuvala za ručak?“ — „A šta bi kuvala? Pasulja. Na pijacu ne možeš, a to imamo u kući.“ — Ljudi, koji su ogladneli, uglavnom su govorili o jelu. Tu i tamo bi po koji tiho pitao onog do sebe, šta misli, hoće li ih večeras pustiti kućama, ili će ih nekud oterati.

I pored toga što je gladan, Aron oseti u sebi čudnu snagu. Kopao je i kopao, bežeći od misli i ne htevi da čuje pričanja ljudi u jami. Terao je samog sebe u mislima iz nje. Eto, sada je daleko. Kopa baštu, a ne blato. Da, on ne kopa po blatu usred rodnog grada, već neku baštu, recimo kod Soko-Banje, gde je sa skautima nekada logorovao. On nema žutu traku na rukavu, već skautsku maramu. Oko njega je sve zeleno. Iza njega ne stoji mali, dežmekasti i žalosni Menda, već Zlata, i divi se njegovoj snazi. Gde je sada Zlata?

„Ej ti! Ti, da! Dođi ovamo.“ Aron pogleda oko sebe i kada se uverio da se to odnosi na njega, uputi se prema nadzorniku. „Šta si po zanimanju?“ — „Limar.“ — „Nisi trgovac?“ — „Nisam“. — „Vidim ja, ti dobro kopaš. 'Ajde kući. Ovo je škola kopanja za trgovce i bogataše.“

Aron je nepomično stajao pred nadzornikom i osećao kako su svi pogledi u jami upereni u njega. „'Ajde, šta ste stali vi ostali? Kopajte! A ti, beži kući!“

Aron se vrati na svoje mesto i vide ispred sebe Mendu, sa ispruženom rukom. „'Ajde kući, Arone, daj mi lopatu. Dosta sam se odmarao. Nije ovo teško.“ Na licu mu je bio onaj blagi osmeh, svojstven njemu, a oči iza cvikera bile su manje nego ikada.

Kada je ponovo stajao nad jamom, Aron pogleda dole. Menda je bio pognut nad lopatom. U ruci je držao maramicu, na kojoj su bili tragovi krvi.

Onako blatnjav, Aron je sporednim ulicama išao kući. U prvoj kapiji je skinuo traku. Iz kapije je virila mlađa sestra. Majka i otac sedeli su jedno naspram drugog i ćutali.

Posle oskudne večere Aron je legao. Bio je umoran. U mraku je video Mendu, sa maramicom i lopatom, pognutog nad kalom. Bilo ga je žao Mende, iako nije verovao u boga.